

Celem projektu jest odpowiedź na pytanie, czy na podstawie skali znajomości i wykorzystania w twórczości polskich intelektualistów rzymskiej i greckiej literatury antycznej oraz włoskiej literatury humanistycznej powinno się mówić o początku renesansu w Polsce już w połowie wieku XV? Na przykładzie reprezentatywnego dla tego okresu krakowskiego środowiska intelektualnego i jednego z jego najwybitniejszych przedstawicieli – historyka Jana Długosza (1415-1480) – projekt odpowie na pytanie, jak wiele dzieł antycznych i humanistycznych było znanych w XV-wiecznej Polsce? Projekt posłuży również stworzeniu nowoczesnych narzędzi i metody porównywania ze sobą tekstów łacińskich w celu automatycznego odnajdywania w nich intertekstualnych nawiązań i aluzji literackich do literatury starożytnej i humanistycznej.

Temat humanizmu Długosza był już dyskutowany wielokrotnie – wiadomo bowiem, że w swojej twórczości wykorzystywał on chętnie dzieła pisarzy starożytnych, niekiedy również dzieła włoskich autorów, oraz czynił starania, by pozyskiwać je z zagranicy. Prowadzone dotychczas na przestrzeni prawie stu lat badania nad literackimi źródłami twórczości Jana Długosza wskazywały nawet pojedynczych autorów starożytnych i renesansowych znanych i wykorzystywanych przez niego w pracy nad *Rocznikami* i innymi dziełami. Mimo tych odkryć Jan Długosz wciąż jeszcze jest traktowany jako autor średniowieczny, ponieważ od najdawniejszych czasów wskazywano głównie na ciężkość stylu jego dzieł, rzekomo bezładne mieszanie ze sobą różnych, często niepasujących do siebie elementów języka łacińskiego czy wreszcie na uprawiane przez niego najchętniej gatunki – średniowieczne w swej istocie kronikę i hagiografię.

Nowych argumentów o humanistycznej naturze twórczości dostarczyły przeprowadzone przeze mnie badania nad znajomością i wykorzystaniem dzieł Francesca Petrarke w *Rocznikach*. Wykazały one, że polski historyk czytał przynajmniej pięć dzieł włoskiego humanisty: *De remediis utriusque fortunae*, *De viris illustribus*, *Epistolae familiares*, *Epistolae sine nomine*, *Postertitati*. Obficie je wyzyskiwał – w polskiej kronice znalazło się ponad 80 dosłownych dłuższych i krótszych przejętków tekstowych, tj. wspólnych dla poszczególnych tekstów sekwencji dwu- lub więcej wyrazowych, które z całą pewnością trafiły tam na drodze świadomej lektury poszczególnych dzieł Petrarke. Badania te nie tylko przyniosły cenne obserwacje na temat źródeł literackich i humanistycznych zainteresowań Jana Długosza, ale pokazały również, że wykorzystanie metod i narzędzi cyfrowych znacznie przyspiesza, ułatwia i uwiarygodnia wykonywaną pracę w stosunku do używania tradycyjnych metod filologicznych – nie wiąże się bowiem z ryzykiem przeoczenia lub pominięcia jakichkolwiek informacji ze względu na nieuwagę lub zmęczenie badacza. Z tego powodu chcę kontynuować swoje badania, tym razem na znacznie większym korpusie ponad 400 tekstów klasycznych i humanistycznych.

W tym projekcie przeprowadzona zostanie wspomagana komputerowo analiza porównawcza korpusu klasycznych i humanistycznych źródeł literackich oraz wybranych dzieł Jana Długosza, do której wykorzystam stworzoną przy okazji badań nad Petrarcką aplikację porównującą teksty łacińskie. Jej działanie można przyrównać do programu antyplagiatowego – służy ona do poszukiwania sekwencji wyrazowych, które zostały umyślnie umieszczone w polskiej kronice. Listy takich sekwencji będą zapisywane w osobnych plikach i każdorazowo weryfikowane pod kątem ich rzeczywistego pochodzenia z porównywanego tekstu. Może się bowiem okazać, że niektóre z nich stanowią frazy często używane w języku łacińskim lub pochodzą ze wspólnych dla Długosza i porównywanych autorów źródeł i nie dowodzą lektury danego dzieła. Zebrane przejęcia tekstowe będą następnie podlegać tradycyjnej analizie językowej i literackiej. Interesować będzie mnie zarówno ogólna liczba cytatów niejawnych i ich dystrybucja na przestrzeni *Roczników*, jak również sposób ich wprowadzania, zmiany językowe czy kategoryzacja i tematyka przejmowanych fragmentów tekstu.

Wyniki badań przedstawiane na konferencjach i w formie artykułów będą obejmowały syntetyczne ujęcie tematu znajomości literatury humanistycznej w twórczości Jana Długosza i jego warsztatu literackiego oraz jednostkowe szkice na temat poszczególnych cytowanych przez niego autorów wraz z wykazem wspólnych dla ich tekstów miejsc.

Komputerowe badanie porównawcze *Roczników* i innych wybranych dzieł Jana Długosza z korpusem literatury antycznej i humanistycznej włoskiej będzie więc miało ogromne znaczenie zarówno dla badań nad tym autorem, jak również dla studiów poświęconych znajomości i popularności idei i utworów renesansowych w krakowskim środowisku intelektualnym, a co za tym idzie – w całej Polsce. Pozwoli odpowiedzieć na pytania o charakter twórczości Długosza oraz o skalę znajomości i wykorzystywania przez niego literatury starożytnej i humanistycznej i posłuży falsyfikacji dotychczasowych ustaleń. Pogłębi obserwacje na temat głównych zainteresowań literackich Długosza. Posłuży również do wskazania nowych dzieł, które potencjalnie mogły znajdować się w bibliotekach krakowskich intelektualistów, lecz nie zachowały się do naszych czasów w żadnych manuskryptach – umożliwi to zatem lepsze poznanie kontekstów pozyskiwania i poznawania dzieł klasycznych i humanistycznych w XV-wiecznej Polsce.